
Bilancování rektora

Bilancování rektora

(Interview o posledních deseti letech na UK)

Z funkce rektora odchází s vědomím, že v činnosti, která byla započata, se bude pokračovat. O tom vypovídá zvolení nového rektora, který byl jeho blízkým spolupracovníkem.

Mohl byste připomenout atmosféru začátků Vašeho působení na UK před deseti lety, když jste se stal členem kolegia rektora Palouše?

Začátek byl ve znamení celkového přebudování univerzity. Bylo to pochopitelně velmi obtížné, existoval tu totalitní model toho, jak má univerzita fungovat, zatížený všemi břemeny, která komunismus přinesl (masivní institut marxismu-leninismu, existence nomenklaturních funkcí, mnozí lidé se provinili vůči univerzitě a jejím pracovníkům, univerzita neměla samosprávný charakter, neexistence akademických svobod a univerzitní samosprávy). K tomu přistoupily i otázky rehabilitace, tj. pokusit se napravit zlo spáchané na učitelích i studentech, pozvat ke spolupráci osobnosti vyhnané z učitelského sboru a k tomu ještě rehabilitovat studenty, kterým bylo znemožněno dokončit studium na UK. Velké změny byly však i reorganizačního charakteru: velmi rychle jsme na základě rozhodnutí federálního shromáždění inkorporovali tři teologické fakulty, museli jsme vytvořit fakultu sociálních věd z původní fakulty žurnalistiky, zřizoval se ústav CERGE, a prof. Palouš inicioval vznik Institutu základů vzdělanosti (měl vnést do odborných předmětů základy filozofie). Vznikl také Institut teoretických studií, jehož smyslem bylo přitáhnout špičkové světové odborníky a umožnit tak kontakt s domácími badateli. Velkým úkolem bylo i vytvoření mimouniverzitní struktury demokratických orgánů, které zastupovaly vysoké školy - jako například Radu vysokých škol. Rektor Palouš se velmi intenzivně podílel na vzniku Klubu a poté Konference rektorů. S tím vším samozřejmě velmi úzce souvisela příprava nového vysokoškolského zákona, který byl přijat v roce 1990. Nepochybně šlo o velikou práci, nikdo z nás neměl nikdy šanci vést a řídit vysokou školu či fakultu, museli jsme se to učit za chodu. Změnilo se i pojetí rektorátu od vrchnostenského orgánu k servisní organizaci. Bylo to období mimořádně náročné a velmi namáhavé. Jinou podobu pak měly měsíce a roky mého prvního rektorského období. Mnoho věcí již fungovalo, byli jsme samosprávnou a autonomní institucí. Byly vytvořeny základní meze naší činnosti - jako byl VŠ zákon, vnitřní předpisy a statut UK. Přišly však zase jiné úkoly. Tím základním se stala modernizace univerzity a s tím související problém evaluace: bylo nutné zhodnotit úroveň univerzity v oblasti vzdělávání a vědy. Výsledky se pak reflektovaly do činnosti jednotlivých fakult ve smyslu zvýšení nároků na vědeckou i pedagogickou práci. To se pak velmi pozitivně promítlo do dalšího vývoje univerzity. Pod slovem modernizace jsme tehdy chápali vylepšení laboratorní, přístrojového a počítačového vybavení. UK se rozhodla budovat elektronickou univerzitní knihovnu, propojila fakulty a vytvořila si základ, který nám dnes závidí i některé západní univerzity. Ovšem modernizací je třeba rozumět i změnu chování univerzity v oblasti vědy a vzdělání. Mnohé obory si obnovily své postavení velmi rychle, obecně však bylo nutné překlenout čtyřicetiletou propast izolace, kterou vytvořil komunismus, propojit vědecká pracoviště se zahraničními, dosáhnout toho, aby zejména mladí badatelé mohli pracovat na špičkových vědeckých pracovištích v zahraničí a přinášet své zkušenosti zpět na UK. Patřilo k tomu však i posouzení funkčnosti mezinárodních smluv, které v prvním nadšení po r. 1990 vznikly. Bylo nutné učinit mezinárodní spolupráci funkční a plnohodnotnou. V tomto období se vytvořila rovněž i koncepce univerzity, která získala obecný souhlas akademické obce, stanovily se priority rozvoje univerzity i jejích fakult.

O oslavách 650. výročí založení UK toho bylo řečeno mnoho, ale možná bychom je mohli připomenout s časovým odstupem...

Nejprve proběhlo malé, tedy 645. výročí, které mělo nepochybně svůj symbolický aspekt v tom, že jsme tehdy, prostřednictvím ambasadorů, odevzdali diplomy čestných doktorů těm, kteří je kdysi odmítli přijmout na protest proti komunistickému puči. I v tom smyslu šlo o jisté uzavření a dořešení rehabilitace na UK. Bylo však jasné, že tu jsou další úkoly. Kulaté univerzitní jubileum jsem vždy chápal jako orientaci univerzity do budoucnosti, nejen jako pohled do minulosti. Samozřejmě jsme připomenuli ty nejvýznamnější události z historie UK. Univerzitní tradice je obrovský kapitál, který má význam stále. Vzdávat se ho by bylo pošetilé. To, že se nám podařilo učinit z Prahy a univerzity na jistý čas centrum světové vědy, souviselo s úrovní, se kterou univerzita vstupovala na mezinárodní pole. Jen tak bylo možno pořádat řadu kolokvií a konferencí, pozvat tolik vynikajících lidí, včetně nositelů Nobelových cen, a tím znovuoobnovit prestiž UK a upozornit na ni...Nešlo však pouze o UK - celé oslavy byly chápány jako mezinárodní připomenutí významu vědy a vzdělanosti v celosvětovém měřítku...

Ve funkci rektora jste se setkal s celou řadou osobností. Které z nich se řadí mezi nezapomenutelné?

Možnost potkávat lidi a rozmlouvat s nimi je jistě jedna z nejpříjemnějších věcí v rektorské funkci. Vybavuje se mi například Sir Karel Popper, Simon Wiesenthal či Mstislav Rostropovič. Bylo obdivuhodné, když jsme se s Popperem setkali a on mi vyprávěl o svém mládí, životě a o tom, co je pro něj smysl života. Bylo to neobyčejné... U Wiesenthala to bylo opět něco jiného, co se mi zapsalo do paměti. Hovořili jsme o jeho studiu v Praze v meziválečném období. Vyložil mi tehdy, proč musel jít studovat do Čech - v Polsku byl tehdy numerus klauzus pro Židy. Zeptal jsem se ho, s jakým prostředím se tady setkal. Léta v Čechách označil za nejkrásnější a nejšťastnější dobu svého života. Vyprávěl mi o tom - dokonce částečně česky, ačkoliv tento jazyk již neužívá dlouhá desetiletí. Pamatoval si jména profesorů, u kterých studoval. Bylo to opravdu krásné a dojemné... Šlo také o jisté vysvědčení pro úroveň demokracie v meziválečné České republice. Na setkání a několik dlouhých rozhovorů s Rostropovičem nikdy nezapomenu. Je hluboce lidský, plný humoru i pochopení, a přitom neochvějných zásad. Myslím také ještě na jedno setkání z poslední doby, s ministrem zahraničních věcí Peruánské republiky, prof. Fernandem de Trazegnies Granda, který měl neobyčejně zajímavou přednášku na téma civilizace, právní kultura a mezinárodní právo. Po podpisu do pamětní knihy jsme setrvali v debatě nad problematikou přechodu koloniálního a postkoloniálního právního systému - on i já jsme totiž právní historici. Našli jsme společné téma a dozvěděl jsem se mnoho nového. Takových setkání byly desítky, vždyť Karolinem procházeli nejen vědci, ale i prezidenti a panovníci...

Velmi často se v souvislosti s vysokým školstvím hovoří o financích... Jde skutečně o primární problém?

Před třemi roky jsem ve svém volebním programu specifikoval tyto priority činnosti - rozvoj, kvalitu, stabilitu a prestiž. Právě otázka rozvoje je samozřejmě vázána na finance. Od roku 1990 jsme usilovali o to, aby tok peněz na univerzity - nejen na UK - byl zvýšen. Známe můj výrok při první rektorské inauguraci, že plat univerzitního profesora by měl být přibližně stejný jako plat poslance nebo ministra. Považuji to dnes za program minimální. Nyní již nejde v celé této platové záležitosti pouze o společenskou prestiž. Jde o to, abychom mohli zvát kvalitní lidi ze zahraničí. A souvisí s tím i otázka vědeckého dorostu na VŠ, vědeckých ústavech. Avšak jde i o něco dalšího. Výkon této univerzity, pokud jde o pedagogickou práci, se možná více než zdvojnásobil. Pokud se týká počtu posluchačů, začínali jsme v roce 1990 přibližně s 20000 studenty, nyní jich máme 38000. Jde ale o stále stejnou univerzitu a odhlédneme-li od toho, že husitská a evangelická fakulta získaly nové budovy, pracujeme v podstatě ve stejných prostorách. Nyní naštěstí získáváme budovu v Jinonicích pro humanitní ústavy, ale učebny a studovny nám chybí i nadále. A platy učitelů tento nárůst studentů i práce v žádném případě nekopírovaly. Výkon je mnohem větší než finanční ocenění naší práce, které stát univerzitě v podobě dotací poskytuje... Iniciovali jsme výstavbu fakultních univerzitních minikampusů, ale finanční prostředky jsme na ně bohužel nezískali. Dnes jsou připraveny projekty k výstavbě těchto kampusů, jsou zajištěny právně a architektonicky, dostaly se do priorit ministerstva školství a plánu rozvoje města Prahy, avšak krok k jejich realizaci jsme nemohli uskutečnit. Finanční prostředky jsou tedy samozřejmě limitem rozvoje vysokých škol, nejen UK. Minulé vlády říkaly "až budou peníze, my vám je dáme". To je však myslím zásadní omyl - nemusíme nijak objevovat základní východisko západních vlád v období 50. - 60. let. Tyto země a jejich politikové pochopili velmi dobře, co jsme pak v 90. letech říkali i my, ale nás nikdo tehdy nechtěl slyšet, že totiž investice do vzdělání je nejjistější investicí a že je dokonce spočítána její návratnost. Peníze se v oblasti vědy a vzdělávání musí investovat právě proto, aby byly. Avšak problém financí se objevuje i jinde - např. u stabilizace univerzity. Stabilizovat počet učitelů a jejich kvalitu lze pouze tehdy, pokud na to máte potřebné finanční prostředky. Můžete budovat prestiž založenou na vědeckém výzkumu, pokud máte na dostatečné vybavení laboratoří. Spolupráce mezi jednotlivými univerzitami tu samozřejmě bude fungovat stále, ale naši badatelé nemohou ve světě stále působit jen jako "chudí příbuzní".

Během deseti let práce jste musel řešit i nepříjemné záležitosti a problémy...

Jistě. Tak například odcizení testů na Právnické fakultě mělo velký mediální ohlas a velký dopad. Vzpomínám si také na nelehkou situaci, která vznikla na Katolické teologické fakultě. Tyto dva problémy považuji za nejzávažnější. Pokud jde o KTF, jde o problematiku chronického rázu, která vyplývá ze zatížení některých osobností této fakulty syndromem minulosti - úzkostí, obranářským postojem - a projevuje se uzavřeností fakulty navenek. Z toho vyplývá vše další. Jde však o cosi, co tuto fakultu diskvalifikuje nejen ve vztahu k ostatním světským i duchovním fakultám univerzity, ale i vzhledem k teologickým fakultám ve světě. Jsem však optimista a myslím si, že to lze řešit příchodem nových mladých osobností. Známe osobně celou řadu katolických teologů, kteří jsou skvěle připraveni a mohli by se okamžitě habilitovat na této fakultě. Bude nutné učinit vše pro to, aby se tak stalo. Druhá záležitost je jiného rázu. S časovým odstupem bez emocí a v trochu klidnější atmosféře to chápu spíše jako útok na dobré jméno univerzity. To ovšem nemění nic na věci, že k prozrazení testů došlo - zdůrazňuji u jednoho zkušebního termínu - ale existence korupce na PF UK nebyla dosud prokázána. Ve vedení UK jsme se kromě poctivé snahy o nápravu věcí pokusili zjistit skutečný stav přijímacího řízení na univerzitě, zda potřebuje vylepšit či změnit. K tomu sloužila rektorská anketa o přijímacím řízení a dále práce komise, kterou jsem ustavil. Ta přinesla jistě výsledky, se kterými byla seznámena vědecká rada i akademický senát univerzity a fakulty. Myslím si, že i jiné univerzity a fakulty v této souvislosti pochopily, na jak křehké půdě se pohybujeme, co vše se může stát a jaké problémy musíme řešit.

Myslíte, že některé záležitosti zůstávají novému vedení?

Je to již zmíněné přijímací řízení, které je v kompetenci fakult. My jsme dali jisté impulzy, ale záleží na nich, jak to budou vnímat. Domnívám se ale, že k realizaci změn dojde až u dalšího přijímacího řízení, a to čistě z časových důvodů. Další věcí je nepochybně 17. fakulta - udělali jsme maximum proto, aby obsahový návrh této fakulty mohl být akreditován, vědecká rada UK k tomu dala svůj souhlas takřka jednomyslně. Uvidíme, jak dopadne zasedání AS UK na konci ledna. Nevím ovšem, zda podpis na žádosti o akreditaci ještě stihnu. Otevřenou otázkou zůstává i výstavba sportovního areálu na FTVS, který by mohl být protějškem Hostivařského areálu. Ten považuji za další mimořádně významný zisk pro univerzitu. Myslím si však, že těch nedorozuměných problémů příliš nezbylo.

Budete nyní pokračovat ve své, vlastně nikdy nepřerušené činnosti na PF UK - jaké jsou Vaše další cíle a plány? Změní se Váš rytmus života?

Rytmus života je stále téma našich rodinných rozhovorů. Myslím, že jsem s tím již začal - musím ho zvolnit, vrátit se ke svému původnímu životnímu stylu, včetně větší fyzické zátěže. V oblasti vědecké práce na mne čeká řada vážných úkolů - účast na mezinárodním projektu, realizace velkého projektu o vývoji našeho práva v letech 1945 -1990, vydání druhého dílu učebnice věnovaného tomuto období, splnění dalších literárních závazků, které jsem musel v minulých letech odložit a samozřejmě i výuka na právnické a filozofické fakultě, ze které již nebudu vytrhován rektorskými povinnostmi.

Co přejete univerzitě do dalších let?

V podstatě se mi splnilo upřímné přání, které jsem choval v hloubi duše - aby byla zajištěna kontinuita vedení univerzity. Ne, že bych s tím spojoval nějaké své osobní tužby, ale proto, že si myslím, že takové velké instituce jako jsou univerzity, by neměly procházet každé tři nebo šest let otřesy, které změní jejich podobu...Pokud to ovšem není nezbytně nutné! Stav, který nastal ve vedení univerzity, tedy zajištění kontinuity, mě upřímně potěšil. Rektorskou volbu chápu jako výraz důvěry v současné vedení univerzity, jako potvrzení toho, že jsme šli správnou cestou. Novému rektorovi i kolegiu přeji, aby se jim podařilo realizovat to, co se nám nepovedlo, a pak především, aby z práce, která je čeká a která mnohdy není lehká, měli opravdovou radost. Moc bych si přál, aby se stále udržoval soulad, který se nám podařilo vytvořit - mezi vedením univerzity a jejími jednotlivými fakultami a součástmi. Aby šlo o soulad, který je založen na vzájemném konsenzu a úspěchu, nikoli na nadřazenosti a podřazenosti, ale naopak v hledání toho, co nás spojuje a co je naším společným cílem a zájmem. To se dosud dařilo a doufám, že se bude dařit stále.

Václav Hájek, Michaela Zindelová

Připomínka univerzitního jubilea. Přijetí delegace Univerzity Karlovy na Pražském hradě (duben 1998).

Momentka z udílení čestných doktorátů. Rektor UK na snímku s novým dr.h.c. UK z r. 1999 prof. Luziem Wildhaberem, výraznou osobností světové právní vědy.

Standardní situace po skončení jedné z tiskových konferencí. Rektor UK žádán o interview.

Setkání s litevským prezidentem Valdasem Adamkusem.

Foto Forum: Archiv, Lenka Saulichová, Michaela Vlčková